

KÜRESEL SİYASET, KİMLİK VE SANAT

Doğan AKBULUT*

İnönü Üniversitesi Eğitim Fak. Güzel San. Eğit. Böl. Resim-İş Öğr. Prog. Malatya

ÖZET

Bu araştırmanın kapsamı özellikle 1980 sonrası Yeni Dünya Düzeni, Neo Liberalizm, Küreselleşme, Sanayi Sonrası Toplum, Enformasyon toplumu, Post-fordist toplum ya da Post-modernizm gibi terimlerle adlandırılan ve günümüzde de etkisi devam eden dönemin kültür politikası üzerine yoğunlaşmayı içermektedir. Yenedünya düzeni adı altında değişen dünyanın bu yeni toplumsal dinamikleri, yalnızca ekonomik alanda değil aynı zamanda kültürel alanda da etkili olmuş, kültür ve sanat bu değişimden gereken payını almıştır. Sermaye birikiminin küreselleşmesi ve küresel ölçekte tek piyasa yaratma arayışları, kültür politikaları kapsamında sanatı da dönüştürmüştür. Özellikle neo-liberal politikaların belirlediği sanat bu dönem içerisinde geçmişte hiç olmadığı kadar kimlik, cinsellik, yerellik ve etnisite gibi kavramlar çevresinde yoğunlaşmıştır.

Çokuluslu sermayenin güdümünde gelişen sanat, çağın bireyi ile özdeş çok kimlikli, çok kültürlü, melez, pastiş ve derinliksiz bir hal almıştır. Artık sanatın özgünlüğünden bahsetmek artık imkansızdır. Sermaye her şeyi olduğu gibi sanatı da bir tüketim malzemesi haline getirerek yüzeyselleştirmiş ve kendi hizmetine sokmuştur. Sonuçta Bourriaud'ın (2005:12) da söylediği gibi günümüzde ticari olmayana yer yoktur. Sanat da buna dâhildir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, kimlik, sanat

GLOBAL POLITICS, IDENTITY AND ART

ABSTRACT

This research focuses mainly on the cultural politics of after the 1980s, whose effects can still be felt in the present and is named as New World Order, Neo-Liberalism, Globalisation, Post-Industrial Society, Information Society, Post – Fordist Society or Post-Modernism. In accordance with the fact that art cannot be free from social conditions, the social dynamics of the world perception, as a new world order have influenced not only economic domains but also cultural sphere, and both culture and art have undergone dramatic changes in accord. In line with the globalisation of capital cumulation and the efforts to create a global market, both culture politics and art have gained new forms. Art, which is particularly shaped by neo-liberal politics, has focused on concepts such as identity, gender, locality/localisation, and ethnicity than ever before in history.

Art has attained a new feature characterized by multi-identity associated with post-modern individual, multi-culturalism and an in-between shallow pastiches as it became enslaved to the influence of multi-national capital. It is no longer possible to mention about the originality of art. Capital, like everything else, has turned art into a good to be consumed and so taken it into its own central as a shallow means. In conclusion, as Bourriaud says (2005:12), there is no room for anything which is not commercial. And art is not an exception.

Keywords: Globalisation, identity, art

1. GİRİŞ

1980'lerin sonunda Soğuk Savaş'ın aniden bitmesi aynı zamanda modernizmin büyük ütopyalarının sonu anlamına da gelirken, yeni bir dönemin de başlangıcını işaret etmiştir. Yeni Dünya Düzeni olarak tanımlanan bu dönemde, modernizmin insanlara vaat ettiği ütopyaların ve büyük anlatıların sonunun geldiği ve geçmişin tozlu raflarında yerini alması gerektiği söylemleri sıkça dile getirilir olmuştur. Neoliberalizm, küreselleşme, sanayi sonrası toplum,

* Yazışma yapılacak yazar: dogan.akbulut@inonu.edu.tr

Makale metni 31.12.2012 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 11.02.2013 tarihinde basım kararı alınmıştır.

enformasyon toplumu, post-fordist toplum ya da post-modernizm gibi kavramlarla tanımlanan bu yeni dönem bir anlamda, “kapitalizmin en gelişmiş aşamasının” sonucu olarak tanımlanabilir.

Yeni dünya düzeni için kullanılan bu kavramlar özünde, kapitalizmin 1970’lerin ilk yarısında başlayan krizinin ardından sermaye birikim koşullarının ve toplumun yeniden inşasında işlev gören argümanları tanımlamaktadır. Sermayenin yeniden yapılanmasını öngören neoliberalist tasarımlar kapsamında, post’lu eklerle tanımlanan kavram ve argümanların amacı toplumun kurucu öğelerini yeniden yapılandırmaktır. Aslında bu yeni sermaye birikim modelinin ihtiyaç duyduğu “tek piyasa” sistemini, onun kültürünü yaratmaya ve egemen kılmaya yönelik çabaların makyajlanarak sunulması anlamına da gelmektedir.

20. Yüzyılın sonunu tanımlayan iki önemli olgu söz konusudur: Birincisi, sermaye birikiminin coğrafyasının genişlemesi ve ulus devletlerin dönüşümü ile birlikte küresel ölçekte “şirket egemenliği” dönemine girilmesidir. İkincisi ise “iki kutuplu dünya”nın çözülmesidir (ki birinci olgunun önünü açmıştır). Geçmiş son yirmi yıla bakıldığında 1989’da Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Demir Perde yıkılmış ve Reel sosyalizm çökmüştür. Modernizmin büyük ütopyaları ve egemen ideolojileri çözülmüş ve özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki bloklu dünyanın tek kutuplu hale gelmesine neden olmuştur.

Dünyayı tek piyasa sistemine dönüştüren büyük bir birikime sahip çokuluslu sermaye, yalnızca ekonomik yapıyı değil aynı zamanda kültürü de kendi egemenliği altına alarak kültür politikalarını tek merkezden yönlendirme yolunu tercih etmiş ve bu anlamda kendi çıkarları doğrultusunda kültür politikaları üretmiş ve desteklemiştir. Bu bağlamda evrenselci değerlerin karşısına, bireyi, yereli ve bölgesel olanı koyan neoliberal kültür politikaları farklılıkların desteklenmesi gibi bir yanılsama yaratarak aslında sermayenin talep ettiği “tek piyasa” için homojen bir zemin oluşturmayı amaçlamıştır. Farklılıklara destek verilirken aynı zamanda küresel ölçekte yaşam tarzlarını ve tüketim kalıplarını birbirine benzeten, dünyanın her köşesini aynı ürünlerin pazarına dönüştüren politikalar uygulanmıştır.

Kültürlerin birbiri içerisine girerek kaynaşması çoğulcu bir kültür anlayışını getirirken öte yandan baskın kültürün ötekine egemen olması, dönüştürmesi, kendine benzeştirmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan ise ulus devlet değerlerinin yerele, ırka, etnisiteye vb indirgeyerek zayıflatılması ve sonuç olarak küresel pota içerisinde yok edilmesi ya da melezleştirilmesi olarak da görülebilir. Her şeyin çözüldüğü, eridiği ve netliğini kaybettiği bir dönemde, kültürün bir ürünü olan sanat da bu değişimden etkilenmektedir. Şaylan’a (2009:136) göre sanatın bu yeni dünya düzeni içerisinde etkilenmemesi mümkün görünmemektedir. Öyleyse sanat da diğer toplumsal yapı kurumları gibi küreselleşmeci politikalarla çağın siyasi anlayışına göre dönüşmekte/dönüştürülmektedir. Küreselleşmeci siyaset doğrultusunda kültürler birbirine yaklaşarak melezlerleşirken, sanat çeşitlenerek melezleştirmiştir. Sanat daha pastiş, eklektik, geçmişle günümüz arasında sıkışmış net bir kimliği olmayan bir görünüm kazanmıştır.

Çoğulculuk ya da farklılıkların özgürlüğü söylemleri ile ortaya çıkan bu sanat bir başka açıdan küreselleşmeci siyasetin istemlerinin taşıyıcılarıdır. Çünkü küreselleşmeci sermaye sanatın merkezine yerleştirdiği kültür politikaları ile sanatı kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanmıştır. Küreselleşmeci politikaların sanata yansması ise özellikle sanatta etnisite, ırk, cinsiyet gibi kimlikler üzerine yoğunlaşılması biçiminde görülmektedir. Feminizm, Aids, Diaspora vb. kavramların yanı sıra özellikle yerellik sanatın bu dönemde en çok kullandığı konular haline gelmiştir. Bunun nedeni küreselleşmeci siyasetin, tıpkı ekonomik yapılanmasında olduğu gibi karşısında büyük direnç odağı oluşturabilecek güçlü kurumlar istememesidir.

2. KÜRESELLEŞMECİ SİYASET, KİMLİKSİZLEŞME VE MELEZLEŞME

1970’lerde başlayıp 1980’lerde hızlanan kapitalizmin yeniden yapılanması temeline dayalı küreselleşmeci siyaset, dönüşümü yalnızca ekonomik alanda değil toplumsal yapının her alanında sermayenin gelişimi için ön zorunluluk olarak görmüştür. Küresel sermaye kendi birikimlerini artırmak, kendine uygun düzeni kurmak için kurumları sisteme uyumlu hale getirmek zorundadır. Ancak bu durumda kendi iktidarını güçlendirebilir ve kendi ideolojilerini garanti altına alabilir. Bu bağlamda Şaylan’ın (2009:169) da ifade ettiği gibi kapitalizmin bu yeniden yapılanma sürecinde, refah devleti marjinalleştirilmiş ya da işlev değiştirmiş, özelleştirme, deregülasyon, gibi öğeleri kapsayan küreselleşmeci siyaset ile yeni dünya düzenine uyumlu bir yapı oluşturmak için direnç odaklarını parçalanmaya başlanmıştır.

Bunun için küreselleşmeci siyaset, belirli bir coğrafyada yaşayan toplulukların ortak niteliklerini sistematik bir şekilde parçalamakta, dikkatleri farklılıklar üzerine çekmektedir ve bu yolla kendisine karşı güçlü bir birlik oluşumunun da önüne geçmeyi hedeflemiştir. Kapsayıcılığın, bunun temelini oluşturan evrensel değerlerin ve bu değerler üzerine

kurulan sosyal refah devletinin ve bu devlet anlayışının dayandığı ulus-kimlik kavramının yerine, alternatif olarak etnik, cinsel, sosyal, kültürel ve yerel farklılıklara dayalı çoğulculuğu önermektedir.

Küreselleşmeci siyaset, modernizmin birey ya da insan merkezli evrenselci düşüncesinin karşısına, yerel olanı veya etnik kültürleri, cinselliği ölçüt olarak ele alarak çok kültürlü kimlikler oluşturur. Bu sayede küreselleşme, modernizmin makro evrensellik anlayışını mikro düzeyde yerele, ırka, toplumsal cinsiyete, etnisiteye ve cemaate indirger. Ortaya çıkan bu yeni durumda küreselleşmeci siyaset, özneyi küçük parçacıklara bölerek çoğulcu kimlik yaratırken, bireyi belirsizlikler içerisinde temelsiz bir konuma iter ve “paket değerler” sunarak onu etkisizleştirir. Asıl amacı yerel olanı, etnisiteyi, cinselliği, çoğulculuğu, çok kültürlülüğü kimi zaman da sadece kendine özgü bazı değerleri evrensel değerlerin yerine koyarak kimliğini parçalamaktır. Küreselleşmenin özgürleştirme/özgürlükçülük kavramlarını kullanmasına rağmen, etnik, cinsel ya da ırksal nitelikteki farklılıklara gösterdiği özen, bu kavramların kapsadığı kitlelere sunulan bir özgürlükten ziyade, ulus devlet anlayışını zayıflatılmayı, bölünmeyi ve daha kolay kontrol edilebilir küçük gruplar haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede merkezi idare dağıtılarak, merkezsizlik ortamı yaratılmış ve kaygan bir zemin oluşturulmuştur.

Küresel kapitalizm bir yandan sermaye birikimi sağlarken öte yandan da toplumu dönüştürmekte kullandığı araçların başında ise iletişim alanındaki gelişmeler gelmektedir. Bilginin dijitalleşmesi kolay ulaşılır hatta meta haline gelmesi, toplumsal yapının değişimi üzerine etkisi küresel sermayenin işini kolaylaştıran bir unsur olarak görülebilir. Kapitalist kültürün ürettiği yeni imajların medya sayesinde kolaylıkla küresel dünyaya sunulması ve kullanıma özendirilmesi, küresel ölçekte bireylere ve toplumlara aynı değerlerin aktarılmasını sağlayarak tek piyasa sisteminin ihtiyaç duyduğu tüketici ve “seçtiğini zanneden” seçmen kitlesini yaratmaktadır. Günlük yaşamımızın tamamını kapsayan, medya küresel sermayenin hizmetinde ve bireyin tüketici arzularını körüklemekle yükümlü hale getirilmiştir. Çoğunluğu çokuluslu şirketlerin güdümünde olan medyanın tek sorumluluğu, söz konusu şirketlerin mal ve hizmetleri için pazarı genişletmek amacı doğrultusunda yeni imajlar ve kimlikler edinmesi yönünde bireyi tüketime özendirmektir. Böylelikle satın alınabilir değerler/metalar üzerinden yeni kimlik yapıları inşa edilmektedir.

Küreselleşmeci siyasetin özenle üzerinde durduğu “Kimlik siyaseti”, bireylerin kendilerini kimlik unsurları üzerinden bağdaştırdıkları grupların çıkarlarını ön plana alan mücadele ve kurumlarda yer almaları yoluyla kendi kültürlerini ve siyasi bilinçlerini oluşturdukları bir siyasettir. Bu siyasette, bireyler kendilerini belirli baskılanmış bir gruba ait olarak tanımlar ve bu yüzden de kendilerini baskın olan beyaz, erkek, heteroseksüel ve kapitalist kültürün dışında görürler. Hepsi de belirli bir kimlik çevresinden siyasete bakar. Best’e (2010) göre bu,

“[s]iyasi bakış açısı, bireylerin yaşamlarının ve siyasetinin özünü teşkil eden ve gerçek kişiliklerinin derin ve doğru ifadesi olan kimliğin tüm hayatı algılamada en önemli unsur olduğunu dayatır.”

Küreselleşmeci siyaset açısından bunun başlıca katkısı, kapitalist sermaye birikimi açısından en önemli direnç merkezini oluşturan sınıf siyasetini bozguna uğratmasıdır.

Van Der Loo’ya (2006:265) göre, küreselleşmeci kültür, çoğulcu bir dünya görüşüne sahip, seçim özgürlüğünün sınırsızlaştığı, aradığımız her şeyi rahatlıkla bulabileceğimiz bir süper markete benzemektedir.

“Bu süpermarkette alışveriş yapmaya alışan bir tüketici, yani "postmodern birey", "tek-parçalı" bir karakter değil, "çok-parça"dan oluşan maymun iştahlı bir varlıktır.” (Van Der Loo, 2006)

Artık birey bu çoğulculuk içerisinde kendine çok farklı değerler oluşturabilir ve bu değerleri yeni ilişkiler oluşturmada kullanabilir. Küreselleşmeci ya da postmodern kültürün yüksek idealleri ve ütopyaları olmadığı için, birey bu çoğulcu kültür içerisinde popüler olana yönelebileceği gibi nostaljiye de yönelebilir. Özne olarak tutarlı ve kalıcı bir kişiliğe sahip olmadığı için Çubukçu’nun (2004:8) tanımında olduğu gibi

“O, farklı söylemler, pratikler, konular aracılığıyla oluşmuş kimlik parçalarının eklektik bir toplamıdır.”

Çok farklı kimlikleri kendinde bulandıran birey her an değişen, kaygan, geçici ve birbirleriyle çatışan kimlikler arasında kalmıştır. Geleneksel olanla olamayan, geçmiş ve geleceği bir arada barındıran, sınırları belli olmayan kararsız bir durumdadır.

Oldukça vahim görünen bu durumda özne bir anlamda çoklu kimlikler içerisinde kimliksizleşmekte ya da daha doğru bir tanımla melezleşmektedir. Bireyin kendi kimliğini seçme şansı ortadan kaldırıldığı için, o ancak kendine sunulan imajlar içerisinde seçim yapmakla meşguldür. Bu bir başka açıdan da bireyin kendini ya da kendi kimliğini, dayatılan

imajlar uğruna kurban etmesi anlamına gelmektedir. Kellner'e (2001:196) göre bugün içinde yaşadığımız dönem içerisinde kimlik

"insanın kendini bir roller, imajlar ve eylemler çeşitliliği içinde sunabildiği, değişmeler, dönüşümler ve dramatik değişiklikler konusunda görece kayıtsız olduğu, özgürce seçilen bir oyun, benliğin teatral bir sunumu haline gelmektedir."

Dünya artık sınırları belli olan bir yer değildir. Günümüzde aynı anda birçok yerde ve birçok kimlikte varlık alanı olabilir. Kültürler arası geçiş oldukça hızlıdır ve üst üste bindirilmiş kültürler, farklı değerler aynı anda bulunabilmektedir. Çoklu, özgürce seçilen ve kolayca kullanılıp atılan post-modern kimliklerde, sınırlar ve sınırlamalar kalkmış durumdadır. Artık kimse kendini sadece bir yere ait hissedemiyor. Kimlikteki bu istikrarsızlık, çoklu yapı, kayganlık, çabuk değişim kişiyi toplumsal alanda erozyona uğrattırken aynı zamanda tüketici birey haline sokar. Kimlikler de günlük tüketilen nesnelere halini alır. Tüketim kültürünün her gün ürettiği imajların etkisinde kalan birey, Kellner'in de (2001:212) söylediği gibi,

"imajların arkasında bulunan ideolojiler tarafından yönlendirilmeye açıktır."

Geçmişin modern öznesinin yerini alan küreselleşmeye maruz kalan özne, toplumsal alanı bireysel alana çeviren, kendi varlığını oluşturma adına başkalarının varlığını hiçe sayan, yaşamının temel değerlerini rekabet üzerine kuran bir konumdadır. Bu durum, birlikte yaşamı imkansız hale getiren bir tür kaos ortamıdır. Çatışma uyumun yerini almıştır. Paylaşım ve empatinin yerine bencillik ve anlayışsızlık önem kazanmıştır. Rosenau'nun (1998:100) tanımlamasıyla, postmodern olarak tanımlayacağımız

"[t]am da kendi temelsizliği üzerine temellendirilen bu özne, ayırık bir kişiliğe ve gizil olarak karışık ve parçalanmış bir kimliğe sahip, teğel teğel sökülen bir yamalı bohçadan başka bir şey olmayan bir "persona" (kişilik) dir."

Küreselleşmeciler/post-modern anlayışla beraber, insan toplulukları, fark kavramı üzerine konuşlanmış bir "ben"ler topluluğudur artık. Bu toplumsal yapıda, "biz" kavramından bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Birey, farklı olduğunu bilerek ortak olduğu bilincinden yoksun bırakılmıştır. Birey yeni bir kimlik ve tanımla, artık çoklu kimlik içinde, tezadı var olmayan, tanımlama tabanı silinmiş yeni bir kimliksizdir. Kendini sürekli oluşan, gelişen durumlar karşısında edilgin bir konumda bulan insan bir özne olmaktan çıkmış, salt bir nesneye, bir cemaatin itaatkar neferine, bir etnik kimliğin bütünlüğünü oluşturan işlevsel nesneye, üretimi ile yeni değerler katan bir yaratıcı güçten üretileni ve sunulana alıp tüketeni, sanatsal ve estetik beğenileri de bir o kadar şekillendirilmiş olan ticari bir nesneye dönüşmüştür.

3. KİMLİKSİZ SANAT

Dünyanın politik, ekonomik ve kültürel değişimine koşut olarak sanat da bu sürece katılarak değişime ayak uydurmuş/uydurulmuştur. Bu dönem de ortaya çıkan birçok sanatta çoğu zaman birbiri içine geçmiş, çoğulcu bir dil görülmektedir. Ancak bu sanat anlayışları hangi sanatsal üretim dilini kullanırlarsa kullansınlar, sanatın temel sorunsalının kimlik politikaları üzerine yoğunlaştığı inkar edilemez bir gerçektir. Bu bir anlamda yukarıda özetlenen küreselleşmeciler siyasetinin sanat üzerindeki etkisinin göstergesidir. Post-modern olarak adlandırılan sanat/sanatçılar küreselleşmeciler ideolojilerinin istemleri doğrultusunda daha çok etnik kimlik, cinsiyet, ırk gibi kavramlara yönelmişlerdir.

Artık sanatçılar piyasa koşullarında ve küreselleşmeciler ideolojiler doğrultusunda üreten kişilerdir. Sanat adına yapılan uluslararası sanat etkinlikleri bir anlamda küresel sermayenin göstergeleri ya da destekçileri durumuna gelmişlerdir. Sanatçılar, küresel sermayenin "hipersanat pazarı" olan bianeller için üreten sanat işçileri konumundadır. Ortaya konulan eserin estetik ve sanatsal değerinin olup olmaması, üzerinde tartışılacak bir konu da değildir. Önemli olan sanatın pazarın kendinden beklediği işi ortaya koyup koyamadığıdır. Bu küresel sanat piyasasının en önemli belirleyicilerinin başında çokuluslu şirketler gelmektedir. Bu şirketler, küresel ölçekte çokuluslu sanatsal etkinliklere sponsor olurken aynı zamanda bu sanat pazarının alıcıları durumuna gelmişlerdir.

Küresel kapitalizmin desteğinde gelişen bu sanatın/sanatçının temel sorunu ise içine girdiği bu yeni dönemde eseri ile kendisi arasında yaşadığı çelişki gibi görünüyor. Kendisine dayatılan bir kavram doğrultusunda işler üretmesi istenen sanatçının yapması gereken, sorgulamanın ötesinde gösterilen amaç doğrultusunda üretmektir. Aslan'a (2007:11) göre,

“uluslararası sanat arenasında bir işçiye dönüşen sanatçı, geleceğe dair bir anti-ütopyadan çok gerçeğe dönüşmeye başlamış durumda. Artık; özel sansür yasalarına gerek yok, piyasa en yaratıcı alanda yani sanatta da kendi totaliterliğini koruyor.”

Artık sanatın sansürü kamu kurumlarınca belirlenmiyor sermaye her şeyin belirleyicisi olduğu gibi sanatın da tek belirleyicisi durumuna gelmiştir. Bu nedenle de sansüre ihtiyaç duymaz. Öyle ki yalnızca sanatın konseptini belirlemek ya da onlara sponsor olmakla kalmıyor aynı zamanda Wu'nun da (2005:245) söylediği gibi dev sermayeleri sayesinde, çokuluslu şirketler dünya çapındaki sanat sergilerini, hatta sanat kurumlarını kendi piyasalarının gerektirdiği yerlere kaydırıyorlar.

Böylesi bir durumda sanat kendi özerklik alanını sermayeye bırakmak durumunda kalıyor. Sermaye sanatı kendi emperyal ideolojileri doğrultusunda kullanıyor. Stallabrass'ın (2009:162) da belirttiği gibi

“sermayenin mantığı her türlü malzemeyi, bedeni, kültürü ve ilişkiyi kâr peşindeki mekanik çaba içine katar.”

Sermayenin sanatçıdan beklediği ise üne kavuşmak adına kendini sermayenin şefkatli kollarına bırakması ve mutluluğun tadını çıkarmasıdır. Sanatçı için seçim, özgürlük ve mutluluk arasındadır. Küresel sermayeye hizmet eden sanatçı mutlu olmayı tercih ederek kendi yaşamını güvence altına almış durumdadır.

Öte yandan küreselleşmeci sermaye, ortaya konan eserlerin kimler tarafından üretildiği ile ilgilenmez onun için önemli olan ortaya konulan yapının kendi amaçlarına ne kadar hizmet edebileceği, kendi ideolojilerini destekleyip desteklemediğidir. Bu bağlamda en iyi sanat kendi siyasetine en fazla hizmet eden sanattır. Bu doğrultuda küresel sermayenin sanattan beklediği çoğunlukla küreselleşme siyaseti doğrultusunda popüler olana tüketim kültürüne, yerele ve çoğulculuğa hizmet etmesi, küresel sermayenin emperyalist düşüncesine de katkıda bulunmasıdır. Bunun yanı sıra sermaye küreselleşme düşüncesi doğrultusunda kültüre verdiği destekten iki yönlü çıkar amaçlar. Hem kendi siyasetini kültürel anlamda desteklemesi hem de kültüre yaptığı destekle kendi reklamını yaparak sermayenin artırımına katkıda bulunmasıdır.

Bu amaçla, küreselleşmeci sanat özetle popüler kültürden, gelip geçici olandan beslenir ve sanatı modernizmin ideallerinden popüler olana, yerele, gelip geçici olana, kiç'e indirger. Her şeyin çok çabuk tüketildiği günümüzde, sanatın da çabuk tüketilen bir konuma gelmesi şaşırılacak bir sonuç olarak görülmektedir. Bugünün sanatı egemen ideolojinin beklentilerine hizmet eden, çabuk tüketilen, ayaküstü yenilen “Fast Food” kültürüne benzemektedir. Estetik değer ve özgünlük sanatının sorunu olmaktan çıkmıştır. Önemli olan “Fast Food” kültüründe olduğu gibi haz almak değil, boşluğu doldurmaktır.

Öte yandan sanat, modernizmin sınıfsal bir özne kavramından ve onun temsilinden uzaklaşmış, kendine yeni değerler de üretmiştir ve kendini çoğulculuk, farklılık, yerellik gibi kimlik bağlamında değerlendirilebilecek alanlarda sıkça ifade etmeye başlamıştır. Küreselleşmeci söylem, modernizmin bütün değerlerine karşı bir tutum içerisine girmiştir. İskender'e (1998:44) göre küreselleşmeyle birlikte,

“[b]içim ve içeriğin başkaldırma özgürlüğü, kişisel üslubun saldırgan bireyselciliği, cinselliğin özellikle vurgulanması, reddetme ya da karşı koyma politikaları gibi modernizmin yapı taşları, son zamanların sanatınca yeni baştan inşa edildi.”

Modernizmin ya da Avangard sanatın politik tavrına karşı, küreselleşmeci sanat apolitik bir tavır içerisindedir. Salecl'a (2008:298) göre küresel sanatın amacı,

“kendi bedenine dönmek ya da kendi gündelik yaşamını bir sanat yapısı kılmaktır. Artık siyasal tartışmalara girmenin bir anlamı olmadığını ve sahip olduğumuz tek iktidarın kendimiz üzerinde olduğunu söyleyen bir hamle gibi algılanıyor.”

Sanatın apolitik bir tavır içerisine girmesinin altında yatan gerçek günümüz küresel kapitalizminin bizden beklentileriyle ilişkilidir. Küresel sermayenin beklentileri apolitize olmuş bir toplum ve onunla uyum içerisindeki sanattır. Küreselleşmeci sermaye kendine muhalif ya da kendi siyasal ideolojilerinin dışında muhalif istememektedir. Bu nedenle günümüz bireyinin apolitik olmasına paralel olarak sanatın da suya sabuna dokunmaması, sermayenin istemleri doğrultusunda üretmesi, onun politikalarıyla örtüşmesi anlamına gelirken sanat bir anlamda kendi gerçekliğini ve sorumluluğunu yitirmiş olur. Sanatın günlük yaşam içerisindeki herhangi bir nesne konumuna gelmesi, kendi özgün konumunu kaybetmiş olması, kiç'e maruz kalması ve pastiş bir kimliğe bürünmesi, onu kimliksizleştir, sıradanlaştırır.

Geçmişin sanatına öykünerek sanatı bitpazarına dönüştüren küreselleşmeci sanat nostaljiyi, terk edilmişliği içine alarak eklektik, çok parçalı görünümüne bürünür. Kuspit (2004:72) postmodernizmin aslında yeni bir şey söylemediğini ifade eder;

“[p]ostmodernizmde sanat üzerine sanat anlayışı yaygındır, bu da sanatın narsist çöküşüne işaret eder, sanata ilişkin hiçbir yeni kavrayış sunulmaz, eski sanat yeniden üretilir, bu sırada da anlamı yok edilir.”

Kendi ayakları üzerinde duramayan kendi kimliğini oluşturamamış bu sanat geçmişin sanatından ödünç kimlikler alır. Onu tüketim kültürünün imajları desteğinde yeniden sunar. Yeni olarak sunulan bu küçük destekli sanat geçmiş sanatın kimliğine özendiği için bir anlamda kimliksiz bir sanattır da. Geçmişle gelecek, bugünle dün ve yarın iç içe girmiş durumdadır. Her şey buğulu bir cam arkasından görünür gibi silikleşerek ayırt edilemez bir hal almıştır. Sanat, bireysel ve kurumsal kimliğinden uzaklaşmış, çoğunlukla eskiden sanat nesnesi ya da eylemi olarak görülemeyecek olan çok değişken bir alana kaymıştır. Bir anlamda Kumar’ın (1999:87) belirttiği gibi küreselleşmeci sanat modernizmin ölü bedeni üzerinde icra edilen cenaze törenleri gibidir.

Bütünüyle eklektik ve pastiş bir kimliğe sahip bu yeni sanat anlayışı, doğal olarak kendine uygun yeni sanatçı tipini yaratmıştır. Kendisini küresel sermayeye teslim eden, yenedünya düzeni içinde her şeyin imajlarla ilintilendirildiği, sanal kimlikler sayesinde herkesin herkes olabildiği bir çağda sanatçılar da çok farklı imajlarla görünüyorlar ve kendilerine çok farklı kimlikler ve bu kimliklere özdeş roller yaratıyorlar. Bütün sanat teatral bir sahneye dönüşüyor. Bu sahnede rol kesen sanatçılar ise Stallabrass’ın (2009:134) tanımına uyuyor;

“Kimisi guru veya şaman gibi geleneksel rolleri sahiplenirken, kimisi açığız fırsatçı ve kariyerist rolüne bürünüyor; şöhretlere hayran ergen kızlardan, sürekli tıkanan, eli baltalı psikopatlarla kadar çeşitli personalar yaratılıyor. Sanatın dert edindiği meseleler de çeşitlilik gösteriyor: Feminizm, kimlik politikaları, kitle kültürü, alışveriş ve travma.”

4. SONUÇ

Wassily Kandinsky’nin de belirttiği gibi *“Her sanat yapıtı kendi çağının çocuğudur: genellikle çocuklarımızın anasıdır, o”* (Baynes, 2002:39). Sanatın çağın kültürel ve ekonomik değerlerinden ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği bir gerçekse, çoğu zaman özgür yaratımlar olmadığı, gücü elinde bulunduran sınıflar tarafından yönlendirildiği de öteki bir gerçektir. Geçmişte tanrı ya da krallar adına kullanılan sanat, günümüzde toplumsal yapıyı belirleyen ve onu yoğunlukla yönlendiren küresel sermayenin egemenliği altındadır. Danto’nun da (2010: 38) belirttiği gibi

“[b]ugün çağdaş sanat adı altında sunulan ürünler, sınırsız bir biçimde çeşitlenmektedir, piyasa her şeyi alınıp satılan bir metaya dönüştürürken sanatı da kendi pazarına taşımayı başarmıştır.”

Çağdaş sanat ya da çağın kültürel yapısını tanımlayan popülist bir ifadeyle postmodern sanat bütünüyle egemen sermayenin güdümünde varlığını sürdürmektedir. Çağı belirleyen çokuluslu sermaye aynı zamanda çağın kültürel yapısının da belirleyicisi ve sanatın yeni hamisi durumundadır. Sonuç olarak sermaye birikiminin küreselleşmesi ve küresel ölçekte tek piyasa yaratma arayışları, yenedünya düzeni sloganıyla dünyayı kendi ideolojileri doğrultusunda yeniden kurgularken, kültür politikalarına paralel sanatı da kendine benzetmiştir.

Appignanesi’nin (2007:1235) kehanetine göre; 2015’e kadarki sürecin sonunda, sanat, çok büyük olasılıkla, neredeyse tümüyle araçsallaştırılmış, Batılı ulusların çıkarlarına hizmet eden, son derecede yüksek kârlar getiren bir yatırım alanı, yeni yaratıcı istihdam olanakları sağlayarak bölgesel gelişmenin sağlayıcısı ve etnik toplulukların hoş karşılanmayan eğilimlerinin ehlileştirici gücü olarak, katkılı eğitimci kimliği ile bir kitle eğlence endüstrisine dönüşmüş/dönüştürülmüş olacaktır.

Son cümleyi Baurriaud’ın (2005:12) sözüyle tamamlayacak olursak *“Ticari hale gelmeyeninin sonu yok olup gitmektir.”* Bu bağlamda sanat’ın önünde çok fazla seçenek görünmemektedir. Sanatın küresel sermayenin karşısında ona muhalif olabilme ve sermaye karşısında direnme şansı her geçen gün azalmaktadır. Öyleyse sanat ya küresel sermayenin desteğinde veya boyunduruğunda sistemle uyumlu olarak varlığını sürdürecektir ya da sermayenin belirlediği sanatı reddederek kendi kabuğuna çekilecektir.

KAYNAKLAR

- Appignanesi, R. 2007. *The future of art in postcultural democracy*, Futures 39 (2007) 1234–1240, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016328707000845>, (Erişim: 12.08.2011).
- Aslan, R. 2007. *Sanat market, Bir ilan veOlasılıklar Üzerine*. C. Mukaddes (Dü.) içinde, Bir Bianel Bilanco, Ululararası İstanbul Bianeli (s. 9-11). Çekirdek Sanat yayınları. İstanbul.
- Baurriaud, N 2005. *İlişkisel Estetik*, (çev. S. Özen) Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Baynes, K. 2002. *Toplumda Sanat*, (çev. Y. Atılğan) Yapı Kredi Yayınları, , İstanbul.
- Best, S. 2010. *Postmodern Politics Fragmentation or Alliance*. Negotiationisover: <http://negotiationisover.com/2010/03/13/postmodern-politics-fragmentation-or-alliance/> (Erişim: 07 21, 2010)
- Çubukçu, Y. 2004. *Toplumsalın Sınırında Beden*. Kanat Yayınları, İstanbul.
- Danto, C.A. 2010. *Sanatın Sonundan Sonra*. (Çev. Z. Demirsü) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İskender, K. 1998. *Modernizmden Postmodernizme: sanat neydi, ne oldu*. Türkiye’de sanat, s.35, Eylül-Ekim, s. 38-51. İstanbul
- Kellner, D. 2001. *Popüler Kültür ve Postmodern Kimlik İnşası*. Doğu Batı, 195-226. Ankara.
- Kumar, K. 1999. *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Kuspit, D. 2004. *Sanatın Sonu*. (Çev. Y. Tezgiden) Metis yayınları, İstanbul.
- Rosenau, P. 1998. *Post-Modernizm ve Toplumbilimleri*. (Çev.T. Birkan,) Ark Yayınları, Ankara.
- Salecl, R. 2008. *Savaş Sanatları, savaşların Sanatı*, (Ed. A. Artun) *Sanat ve siyaset Kültür çağında sanat ve politika* (Çev. U. Kılıç) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Stallabrass, J. 2009. *Sanat A.Ş, Çağdaş Sanat ve Bianeller*, (Çev. E. Soğancılar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şaylan, G. 2009. *Postmodernizm*, 4.Baskı, İmge Yayınları, Ankara.
- Van Der Loo, Hans. R. 2006. *Modernleşmenin Paradoksları*, 2.Baskı, (Çev. K. Canatan) İnsan Yayınları, İstanbul.
- Wu Chin-tao. 2005. *Kültürün Özelleştirilmesi*. İletişim Yayınları, İstanbul.